

Abant Sosyal Bilimler Dergisi

Journal of Abant Social Sciences

2022, 22(2): 738 – 748, doi: 10.11616/asbi.1097966

Katılım Bankalarının Likidite Risk Belirleyicileri

Liquidity Risk Determiners of Participation Banks

Fatih Akbaş¹

Geliş Tarihi (Received): 03.04.2022

Kabul Tarihi (Accepted): 26.04.2022

Yayın Tarihi (Published): 31.07.2022

Öz: Bankalarda diğer ticari kuruluşlar gibi çeşitli riskler ile karşı karşıyadır. Bu risklerden biri de likidite riskidir. Bankaların varlıkları fonlayamaması ve yükümlülüklerini yerine getirememesi likidite riskini ortaya çıkarmaktadır. Geleneksel bankaların likidite riskini ölçen literatürde pek çok çalışma vardır. Fakat katılım bankalarını temel alan ve likidite riski üzerinde etkili olan faktörleri inceleyen çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bu çalışmada beş adet katılım bankasının 2016 ve 2019 yıllarını kapsayan üçer aylık verileri kullanılarak, likidite riski üzerinde etkili olan değişkenler panel veri yöntemi kullanılarak tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda likidite riski ile sermaye yeterlilik oranı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Bu sonuç katılım bankalarının likit aktifleri arttıkça likidite riskinin azalacağını ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Likidite Riski, Katılım Bankacılığı, Panel Veri.

&

Abstract: Banks, like other commercial institutions, are faced with various risks. Just like some other commercial institutions, banks are faced with various risks. One of these risks is liquidity risk. The inability of banks to fund assets and unable to meet its obligations reveal liquidity risk. There are lots of studies in the literature measuring the liquidity risk of traditional banks. However, studies based on participation banks and examining the factors affecting liquidity risk are quite limited. In this study, using the quarterly data of five participation banks covering the years 2016 and 2019, the variables that affect the liquidity risk were determined using the panel data method. As a result of the analysis, a significant and positive relationship was determined between the liquidity risk and the capital adequacy ratio. This result revealed that as the liquid assets of participation banks increase, the liquidity risk will decrease.

Keywords: Liquidity Risk, Participation Banking, Panel Data.

Atf/Cite as: Akbaş, F. (2022). Katılım Bankalarının Likidite Risk Belirleyicileri. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 738 - 748. doi: 10.11616/asbi.1097966

İntihal-Plagiarizm/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asbi/policy>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University, Since 2000 – Bolu

¹ Öğr. Gör. Dr., Fatih Akbaş, Ordu Üniversitesi, fatihakbas@odu.edu.tr.

1. Giriş

Finans sektörünün en önemli aktörlerinden olan bankalar da tüm diğer ticari kuruluşlar gibi faaliyetleri sırasında çeşitli risklerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bankalar öz kaynaklarından çok topladıkları fonları kredi olarak kullandıkları için, toplanan fonların belirli zamanlarda ya da aniden geri çekilmesi durumunda yeterli miktarda, uygun zamanda ve maliyette bu fonlamayı karşılamak zorunda kalırlar. Bunu gerçekleştirebilme gücü likidite olarak ifade edilebilir. Eğer bankalar bu güce sahip değillerse önlerinde iki seçenek bulunur. Bunlardan birincisi bu fonlama ihtiyacını kabul edilemez bir kayıpla karşılaması, ikincisi ise sermayelerinin ve gelirlerinin bu fonlama ihtiyacını karşılayamamasıdır. Bu iki durumun olma olasılığını likidite riski olarak tanımlayabilir (Banks, 2005:5-6). Bankaların kısa vadeli borçlanıp uzun vadeli borç kullandırmaları sistemin yapısını kırılgan hale getirmektedir (Çinko ve Ak, 2009:77). Bankalar kredi, likidite ve fiyat riski gibi risklerle karşı karşıya kalmaktadırlar bu da bu riskleri taşıyabilmelerini sağlayacak kriterlere uyma zorunluluğu getirmektedir. Kullandırılan kredilerin geri dönmemesi, mevduat sahiplerinin bankaya olan güvensizliği, mevcut ekonomik durumun kötü olması gibi sebeplerle ani ve yüksek miktarda nakit çekim taleplerinin karşılayabilme güçlerinin olmaması likidite riskini arttırmaktadır. Bu riskin iyi yönetilememesi ise bankanın iflasına yol açabilmektedir (Zengin ve Yüksel, 2016:78). Bankalar iki farklı yaklaşımla likidite riskini yönetmeye çalışırlar. Birinci yaklaşımda bankaların önemli gelir kaynaklarının yer aldığı aktif tarafa ikinci yaklaşımda ise bankaların yükümlülüklerinin yer aldığı pasif tarafa odaklanılmaktadır (Gülhan, 2018:13). Bankaların karşılaştıkları likidite problemlerinin ana çözüm yöntemi ortaya çıkacak kayıpların sermayelerinden karşılanmasıdır. İnsanların bankalara olan güven algısı sebebiyle iflas etmeyecekleri ve bankalara yatırdıkları fonların tamamının güvence altında olduğunu düşünmektedirler (Balthazar, 2006:5). Türkiye'nin son kırk yılına bakıldığında bunun böyle olmadığı 2000 Kasım krizinde yaşananlarda görülebilir. 2000 Kasım ve sonraki süreçte yaşanan finansal krizler konvansiyonel bankaları etkilediği gibi katılım bankalarını önemli ölçüde etkilemiş İhlas Finansın tasfiyesi sonrası yaşanan panik havası diğer özel finans kurumları üzerinde de baskı yaratmış fon sahipleri sektörden 700 milyon dolara yakın fonu çekmiştir. Bu çalışmada katılım bankalarının likidite riski incelenecektir.

2. Türk Bankacılık Sistemi ve Dünya Finansal Piyasalarında Likidite Riski

1999 yılı Türkiye ekonomisinin küçüldüğü faiz ve enflasyon oranların yükseldiği bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. IMF (Uluslararası Para Fonu) ile anlaşma yapılmış ve bu anlaşma sonuçlarını çok kısa bir sürede göstermeye başlamıştır. Enflasyon oranı düşerken ekonominin büyüdüğü gözlenmiştir. Bankaların kullandığı kredilerin artmaya başlaması tüketim artışına yol açmıştır. Cari açığın kısa bir sürede artması ise piyasalarda tedirginliğe yol açmıştır. Bankaların dövizli borçlarını kapatmaya başlaması döviz taleplerinin artmasına yol açmış bu da faiz oranlarının tekrar yükselmesine sebep olmuştur (Oktar ve Yüksel, 2015:41-42). 2000 yılı Aralık ayı itibarıyla aktif büyüklük açısından 6. özkaynak büyüklüğü açısından Türkiye'nin 5. büyük bankası olan Demirbank'ın üstlenmiş olduğu riskleri iyi yönetememesi bankanın fona devredilmesiyle sonuçlanmıştır. Demirbank'ın faizlerin düşük olması sebebiyle yüksek miktarlarda hazine bonusu alarak likidite riskine aşırı yüklenmesi 2000 yılı Ekim ve Kasım aylarında para piyasalarında yaşanan sıkıntılar likidite eksikliği yaşayan bankanın kendini koruyamamasıyla sonuçlanmıştır. Zararlarının öz kaynaklarını aşması sermaye yeterlilik oranının %6,4 de düşmesi bankanın fona devredilme sebepleri arasındadır (Ülgen ve Mirze, 2013:580-581). Aynı dönemde özel finans kurumlarının fonlarının %50 ye yakını kaybetmiştir. Bankaların aksine toplanan fonlarla ilgili herhangi bir güvence kapsamında olmamaları fon sahiplerinin yoğun bir şekilde fon çekme talepleri bu sonucu doğurmuştur. Özel finans kurumları bu güven bunalımı sürecinde kredilerin geri çağırılması yerine talepleri sermayelerinden karşılama yolunu seçmişlerdir. Bu süreçte İhlas Finans kurumu yaşadığı likidite sıkışıklığına gereken karşılığı verememesi Şubat 2001 yılında fona devredilmesiyle sonuçlanmıştır (Sırım, 2013:191).

1970'lerin başlarında finansal piyasaların küreselleşmeye başlamasıyla birlikte bankacılık sektörünün ürün ve hizmet çeşitliliği artmış bu da sektörün çok farklı yeni risklerle karşılaşmasına sebep olmuştur. Uluslararası finansal sistemin denetlenmesi gerekliliği, ülkelerin bankacılık sektörlerinde farklı düzenlemelerinin giderilmesi ve sektörün ihtiyaç duyduğu düzenlemelerin yapılabilmesi amacıyla BIS (Uluslararası Ödemeler Bankası) bünyesinde Basel Denetim Komitesi oluşturulmuştur (Aslan Külahi vd., 2013:185). Bankaların sermaye yeterlilikleriyle ilgili ilk uluslararası anlaşma 1988 yılında yapılmıştır. Uluslararası bankacılık sisteminin güçlendirilmesi ve bankalar arasında eşit rekabet ortamının sağlanmasını amaçlayan bu anlaşmada sermaye yeterliliğine odaklanılmış diğer risklerden bahsedilmemiştir. 1992 yılında Basel bankacılık denetim komitesi tarafından likidite riskiyle ilgili olarak uluslararası bankaların bu türden riskin ölçülmesi ve yönetilmesini içeren bir rapor yayınlanmış bu rapor 2000 yılında uluslararası bankaların uygulamalarına uyarlanarak güncellenmiştir (Ruozi ve Ferrari, 2013:26). 2004 yılına gelindiğinde bankaların karşılaşacakları riskler arasına operasyonel riskleri de ekleyerek bu risklere karşı bulundurmaları gereken rezervleriyle ilgili olarak uluslararası bir standart belirlenmesi amacıyla Basel II kriterleri uygulamaya konmuştur. Banka iflaslarının önüne geçmeye amaçlayan bu girişim yaşanan küresel krizin ardından yetersiz görülmüş ve yerini Basel III e bırakmıştır (Eymen, 2012:27). Basel II deki eksiklikleri tamamlamayı amaçlayan yeni uygulamada özellikle asgari sermaye yeterlilik oranını %2,5 puanlık bir artış getiren sermaye tamponu kavramı öne çıkmıştır. Bu yeterliliği sağlayamayan bankaların kar dağıtımında kısıtlamalar gelmiş, bankaların ana sermaye asgari yeterlilik oranı %2'lik bir artış ile %6 ya çıkartılmıştır. Aslında bu düzenlemeler ile bankaların önemli miktarda sermaye artışına gitmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır (Yüksel Mermod ve Ceran, 2011:34-35).

Türkiye ve benzeri finansal yapıya sahip ülkelere bakıldığında toplanan fonların vade yapısının bir yılın altında olduğunu ve bu fonların uzun vadeli plase edildiğini görebilmekteyiz. Kasım 2020 yılı itibarıyla Türk bankacılık sektöründe bir yılın altında vadeli ve vadesiz mevduatın toplam mevduata oranı %97 iken bir yılın üzerindeki mevduatın %3 düzeyinde; aynı tarih itibarıyla sektörün kullandığı kredi yapısına baktığımızda kısa vadeli krediler yüzde %26, uzun vadeli kredilerin ise %74 civarında olduğu görülmektedir. Sektörün aktif vade yapısının pasif tarafa göre daha uzun olması likidite riskini yükseltmekte bu da likidite risk yönetimin önemini arttırmaktadır. Kaynak yapısını çeşitlendirebilen bankaların likidite riskini azaltabileceğini yapamayan bankaların ise likidite riskinin artacağı söylenebilir (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2020; Çelik ve Akarım, 2012:1-2).

Bankalar ortaya çıkabilecek likide fazlalıklarını değerlendirmek ve eksikliklerini gidermek amacıyla çeşitli yollar kullanabilir. TCMB (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası) para piyasalarında meydana gelebilecek sıkışıkları gidermek ve piyasanın etkin bir şekilde çalışmasını sağlamak amacıyla kredi imkânı sağlamaktadır. Bunu da para politikası yoluyla bankalara açık piyasa işlemleri, hazır imkanlar ve zorunlu karşılıklardan yararlandırmak suretiyle yapmaktadır. Likiditenin düzenlenmesinde depo, repo, ters repo, doğrudan alım ve satım gibi açık piyasa işlemlerini kullanırken, Türk lirasının bankacılık sisteminde etkin dağıtımını ise TL depo borç alma ve verme, geç likidite penceresi, likidite desteği kredisi gibi hazır imkanları kullanmaktadır (T.C. Merkez Bankası, 2021). Tıpkı TCMB gibi BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) da önleyici düzenleme yetkisiyle asgari sermaye yeterliliği ve likidite yeterliliğiyle ilgili yönetmelikler kapsamında merkez bankasının da görüşünü alarak toplam likidite yeterlilik oranlarını değiştirerek piyasaları etkileyebilir (Demir ve Küçükkaplan, 2017:216-217).

Katılım bankaları 5411 sayılı kanunun 4. maddesinde sayılan mevduat kabulü dışında tüm bankacılık faaliyetlerinde bulunabilmesine rağmen, faaliyetlerinin fıkhi sebepler dolayısıyla kısıtlanması merkez bankası tarafından tüm bankalara sunulan likidite imkanlarından yararlanamamasına sebep olmaktadır (Onat, 2019:97). Merkez bankasının para politikası aracı olarak kullandığı zorunlu karşılıklar banka müşterilerinin mevduatlarını ani bir şekilde çekmeleri durumunda (Merkez bankası zorunlu karşılıklara belirli oranda faiz getirisi sunmaktadır) ortaya çıkabilecek likidite riskinde kullanılabilir. Bu uygulamanın faiz getirisi sunması faizsiz bankacılık prensipleriyle uyumsuzdur (Kazancı, 2019: 397). Katılım

bankaları vade uyumsuzluğu nedeniyle ortaya çıkabilecek likidite açıklarının oluşmaması için yurt dışından genelde teverrüke dayanan sendikasyon kredisi, sukuk ihracı ve bankalar arası borçlanmaları kullanabilir (Sancar, 2019:183–184). Yurtdışı piyasalarda kısa vadeli nakit ihtiyaçlarını ise ters teverrük ile karşılayabilirler (Kazancı, 2018:25). Katılım bankalarının likidite riskine karşı kullandıkları bu enstrümana rağmen söz konusu riske karşı diğer bankalar gibi oldukça duyarlıdır. Bu çalışmada da katılım bankalarının likidite riski üzerinde etkili olan bankaya özgü değişkenlerin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

3. Literatür

Konuyla ilgili yapılan çalışmalarda likidite riskinin belirleyicileri olarak bankaya özgü faktörler ve makro ekonomik faktörlerin incelendiği görülmektedir. Alt kısımda bu konuda yapılmış çalışmalar bulunmaktadır.

Ahmed ve diğerleri (2011) çalışmalarında Pakistan borsasına kayıtlı İslami bankaların Likidite risk belirleyicilerin araştırılmasını amaçlamışlardır. Likidite riskinin bağımlı değişken olarak belirlendiği çalışmada varlık büyüklüğü, maddi değeri, kârlılık ve yaş değişkenleri bağımsız değişken olarak kullanılmıştır. Çalışma sonucunda kaldıraç somutluk ve yaş değişkenlerinin likidite riskinin önemli belirleyicisi olduğu, kârlılık ve büyüklük değişkenlerinin ise istatistiksel olarak önemsiz bir ilişkiye sahip olduğunu göstermiştir.

İşıl ve Özkan (2015) çalışmalarında 2006-2014 döneminde Türkiye’de faaliyette bulunan 4 katılım bankasına ait üçer aylık verileri kullanarak likidite riskini etkileyen faktörlerin tespit edilmesini ilişkisiz regresyon yöntemini kullanarak araştırmışlardır. Çalışmanın sonucunda önceki dönem finansman açıkların ve toplam kredilerin toplam varlıklara oranı arttıkça likidite riskinin artacağı saptanmıştır. Makroekonomik ve bankaya özgü değişken olarak seçilen değişkenlerin ise likidite riski üzerinde etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.

Effendi ve Disman (2017) 2009-2015 dönemini kapsayan çalışmada yedi ülkeden seçilen 20 İslami banka ile 12 konvansiyonel bankanın likidite riskine bankaya özgü ve mikro ekonomik değişkenlerin etkisinin araştırması amaçlanmıştır. Panel veri analizinin kullanıldığı çalışmada sonucunda İslami bankaları etkileyen değişkenlerin sermaye yeterlilik oranı, finansal genişleme, finansman kalitesi ve sorunlu finansman oranı olduğu geleneksel bankalarda likidite riskini etkileyen değişkenlerin ise finansal genişleme, finansman kalitesi, takipteki krediler ve aktif kârlılık oranı olarak tespit edilmiştir.

Abdel (2017) 2004-2011 dönemini kapsayan çalışmada Mısır’da faaliyette 6 geleneksel banka ve 2 İslami bankanın likidite risk yönetiminin etkinliğini analiz ederek karşılaştırmayı amaçlamıştır. Araştırma sonucunda geleneksel bankaların likidite risk yönetimi açısından daha iyi bir performans sergiledikleri ortaya koymuştur. Bunun sebebi olarak da ülkenin merkez bankasının düzenlemeleri gösterilmekte ve geleneksel bankaların İslami bankalara oranla daha yüksek nakit bulundurmasından kaynaklanabileceği tespiti yapılmıştır.

Abdulganiyy (2018) yapmış olduğu doktora tezinde İslam İş Birliği Teşkilatı’ndan on ülkede 2005 ile 2016 döneminde 85 İslami bankanın likidite risk belirleyicilerini incelenmiştir. Çalışmada tamamen İslami ve ikili düzenlemeler ortamında faaliyette bulunan bu bankaların verileri Genelleştirilmiş Moment Yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sonucunda kârlılık oranları, sermaye yeterlilik rasyosu, maliyet etkinliği ve kâr zarar sözleşmelerinin likidite riski ile önemli ölçüde ilişkili olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde enflasyon, GSYİH ve para arzının likidite riski üzerinde önemli bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir.

Abdul-Rahman ve diğerleri (2018) 1996-2015 dönemini kapsayan çalışmada Malezya’da faaliyette bulunan 17 İslami 27 geleneksel banka için piyasa rekabetinin likidite riski üzerindeki etkisi panel

regresyon tahminleri kullanılarak araştırılmıştır. Hem geleneksel hem de BASEL III ölçümlerine göre yapılan çalışmada İslami bankaların likidite riskini yönetebilecek piyasa gücüne sahip olduğunu gösteren piyasa rekabeti ile likidite riski arasında önemli bir pozitif ilişki tespit edilmiştir.

Dolgun ve Ng (2019) 2007-2015 döneminde Malezya'da faaliyette bulunan İslami bankaların ARDL modeli kullanarak likidite risk yönetimini etkileyen faktörleri incelenmişlerdir. Çalışmada bankaların faiz oranları ve sermaye yeterlilik oranı arasında anlamlı ve pozitif ilişki tespit edilmiştir. Ana sonuç olarak bankaların likidite yönetimleri ile piyasa likiditesi arasında doğrudan bir nedensellik ve fonlama likiditesi arasında dolaylı bir nedensellik ilişkisi olduğunu tespit etmiştir.

İncekara ve Çetinkaya (2019) çalışmalarında 2014-2018 yılları arasında Türkiye'de faaliyette bulunan 3 katılım ve 3 geleneksel bankaya ait üçer aylık verileri panel veri regresyon analizi ile test edilerek bankaların risk yönetimini etkileyen faktörlerin tespit edilmesini amaçlanmıştır. Likidite riski bağımlı değişken, GSYİH, enflasyon ve likit varlıklar ve takipteki krediler bağımsız değişken olarak kullanılmıştır. Katılım bankaları açısından %99 güven düzeyinde takipteki krediler ile olumlu ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki tespit edilirken diğer değişkenler ile arasında negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Geleneksel bankalarda ise likidite riski ile takipteki alacaklar ve likit varlıklar arasında negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Aldeen ve diğerleri (2020) 2011-2017 dönemini kapsayan çalışmada Suriye'de bulunan İslami ve geleneksel bankaları arasında karşılaştırmalı bir analiz yoluyla likidite riski değerlendirilmiş ve eşleştirilmiş örneklemiş t testi ve OLS tahmini ile regresyon kullanılmıştır. Çalışmada banka büyüklüğü ve çeşitli finansal oranların bankaların likiditesi üzerindeki önemi araştırılmış ve sonuçta her iki banka türü arasında likidite açısından önemsiz bir fark olduğu tespit edilmiştir.

Ameni ve diğerleri (2020) çalışmalarında 2005-2017 döneminde MENA bölgesinde faaliyet gösteren 27 İslami banka ve 49 geleneksel bankayı seçerek likidite riski ile bir dizi bankaya özgü ve makroekonomik faktör arasındaki ilişkiyi incelemek için dinamik bir panel veri yaklaşımı kullanmışlardır. Makro ekonomik belirleyicilerden İslami bankaların etkilenmediğini ve bankaya özgü değişkenlerin ise her iki bankacılık sisteminde de likidite riskini etkilediğini tespit etmişlerdir

4. Model Veri Yöntem

Katılım bankalarının likidite riski üzerinde etkili olan bankaya özgü değişkenlerin incelendiği bu çalışmada 2016 ve 2019 yılları arasındaki üçer aylık veriler kullanılmıştır. Veriler, Türkiye Katılım Bankaları Birliği'ne ait internet sitesinden temin edilmiştir. Çalışmada panel veri yöntemi kullanılarak incelenecek model Eşitlik 1'de gösterilmiştir. Modelin analizinde dengeli panel veri yöntemi kullanılmıştır.

$$LKDT_{it} = LnBUY_{it} + SRY_{it} + SYSO_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

Eşitlik 1'de yer alan LKDT çalışmada bağımlı değişken olarak belirlenmiştir. 1/(Likit Aktifler/Aktifler) olarak formüle edilen bağımlı değişken likit varlıkların aktiflere oranının tersi alınarak bankaların likiditesinin riski ölçülmektedir. Likidite riski bankalarının yükümlülükleri yerine getirememesi varlıkların fonlanamaması şeklinde tanımlanabilir. Likidite yükseldikçe likidite riski düşmektedir. Likidite riski üzerinde etkili olması muhtemel değişkenler için kullanılan bağımsız değişkenler, banka kapitalizasyonu (SRY), banka büyüklüğü (LnBUY) ve sermaye yeterliği standart oranlarıdır (SYSO). Banka kapitalizasyonu öz kaynakların toplam aktiflerine oranı ile ölçülmektedir. Yüksek orana sahip bankaların ihtiyaç durumunda sermayelerini kullanabilecekleri dolayısıyla likidite riskinin düşük olacağı söylenebilir. Banka büyüklüğü bankaların toplam varlıklarının logaritması olarak ölçülmüştür. Bankalar büyüdükçe itibarları artacak müşteri nezdinde güvenilirlikleri yükselecektir. Aktif büyüklük arttıkça likidite riski düşmesi ya da aktif büyüklüğü düşük bankaların yüksek likidite riskine sahip olacağını söylenebilir. Sermaye Yeterliliği Standart Oranı bankaların karşılaşılabilecekleri en yüksek zararın

karşılanabilmesi için bulundurmaları gereken asgari sermaye oranını vermektedir. BDDK bu oranı %12 olarak belirlemiştir. Oranın yüksek çıkması bankaların yeterli sermayeye sahip olduğunu ve likiditesinin yeterli olduğunu göstermektedir. Oran arttıkça likidite riskinin düşmesi beklenmekte düşmesi durumunda likidite riskinin artacağı öngörülmektedir (Çanakçı ve Tunalı, 2018:113).

5. Bulgular

Eşitlik 1’de yer alan modelin tanımlayıcı istatistikleri Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1: Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Gözlem	Ortalama	En Düşük	En Yüksek
LKDT	80	0,90	0,03	6,25
LnBUY	80	17,11	13,87	18,46
SRY	80	8,69	0,06	81,11
SYSO	80	20,01	0,12	281,18

Bağımlı değişken olarak belirlenen likidite riski tablo incelendiğinde ortalama olarak 0,90 değerini almıştır. Değişken yüksek değer aldıkça likit varlıkların oranı artacak böylelikle banka daha düşük bir risk taşıyacaktır. Bağımsız değişkenlerden sermaye yeterliliği standart oranının 20,01 gibi bir ortalama değer aldığı bu değer BDDK tarafından belirlenen yeterlilik oranından yüksek olduğu görülebilir. Kapitalizasyon oranının ortalaması ise 8,69 görülmektedir. En yüksek 81,11 ve en düşük oran 0,06’dır. Bu oranlar 2016 yılında ilk kez faaliyete başlayan bir katılım bankasından kaynaklanmaktadır.

Eşitlik 1’de gösterilen modelde yer alan değişkenlerin tanımlayıcı istatistikleri değerlendirildikten sonra sıra söz konusu modelinin analizine gelmiştir. Çalışmada kullanılan veri setinin T>N olması nedeniyle birim kök testine tabi tutulacaktır. Zaman boyutunda serilerin durağan olmaması hatalı tahminlere neden olabilecektir. Panel veri setlerinde kullanılan birim kök testleri genel olarak ikiye ayrılmaktadır. Kesit bağımlılığı olan veri setlerinde ikinci nesil birim kök testleri kullanılırken, kesit bağımlılığı olmayan veri setlerinde ise birinci nesil birim kök testleri kullanılmaktadır. Bu sebeple ilk olarak Eşitlik 1’deki modelde yer alan değişkenlerin kesit bağımlılıkları incelenecektir.

Tablo 2: Kesit Bağımlılık Analizi

Değişkenler	Testler					
	LM Testi		CD _{LM} Testi		CD Testi	
	İstatistik	Olasılık Değ.	İstatistik	Olasılık Değ.	İstatistik	Olasılık Değ.
LKDT	153,43	0,000	32,07	0,000	12,38	0,000
LnBUY	107,71	0,000	21,85	0,000	10,08	0,000
SRY	99,18	0,000	19,94	0,000	9,53	0,000
SYSO	24,25	0,007	3,18	0,001	-0,791	0,492

Tablo 2’de kesit bağımlılık için gerçekleştirilen üç farklı testin sonuçları gösterilmektedir. Bu üç farklı testten bu çalışmadaki panel veri seti ile uyumlu olan Breusch Pagan LM testi temel alınacaktır. Çünkü Breusch Pagan LM testi T>N olan panel veri modellerinde kullanılmaktadır (Recepoğlu, 2017:1118). Bu testin olasılık değerleri incelendiğinde bütün değişkenler için %1 istatistiki önem düzeyinde anlamlılığı göstermektedir. Dolayısı ile Eşitlik 1’de yer alan modeldeki değişkenlerin hepsinde kesit bağımlılık problemi bulunmaktadır. Bu nedenle birim kök analizinde ikinci nesil birim kök testleri kullanılmalıdır.

Tablo 3: CIPS Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	Düzye	
	İstatistik	
LKDT	-5.539	
LnBUY	-2.607	
SRY	-5.096	
SYSO	-3.943	
Kritik Değer	%1	-2,60
	%5	-2,34
	%10	-2,21

İkinci nesil birim kök testlerinde Pesaran (2007) tarafından yatay kesitsel Im-Pesaran-Shin (cross-sectional Im-Pesaran- Shin - CIPS) testi kullanılmıştır. CIPS istatistiği, her yatay kesit için hesaplanan CADF istatistiklerinin ortalamasına dayanan bir testtir (Yolal ve Anavatan, 2017:45). Tablo 3'te Eşitlik 1'deki değişkenlerin düzeydeki CIPS istatistikleri verilmiştir. Bütün değişkenlerin istatistikleri %1'in kritik değerinden küçük olduğu Tablo 3'te görülmektedir. Dolayısı ile bütün değişkenler %1 istatistiki önem seviyesinde, düzeylerinde durağandır.

Değişkenlerin durağanlık koşulunu sağladığı da ortaya konulduktan sonra sıra, uygulanacak panel veri testlerinde karar vermeyi sağlayacak olan panel verinin tek veya çift yönlü olup olmadığının incelenmesine gelmiştir. Tablo 4'te iki yönlü en çok olabilirlik (IYEÇÖ), tek yönlü zaman etkileri sabit etkiler (TYZESE), tek yönlü birim etkileri sabit etkiler (TYBESE), tek yönlü zaman etkileri en çok olabilirlik (TYZEEÇÖ) ve tek yönlü birim etkileri en çok olabilirlik testlerinin sonuçları gösterilmektedir.

Tablo 4: Tek ve İki Yönlü Sabit ve En Çok Olabilirlik Test Sonuçları

	TYZESE	TYBESE	TYBEEÇÖ	TYZEEÇÖ	IYEÇÖ
F- İstatistiği	9,62	1,170			
Ki-Kare Değeri			0,000	32,895	36,993
Olasılık Değeri	0,0000	0,3306	1,0000	0,0000	0,0000

Tablo 4'te iki yönlü en çok olabilirlik testi (IYEÇÖ) %1 istatistiki önem düzeyinde anlamlılığı sahip olması modelin iki yönlü olabileceğini gösterse de bu sonucun birim ve zaman etkilerinin sonuçları ile desteklenmesi gerekmektedir. Fakat birim etkinin varlığını inceleyen tek yönlü birim etki sabit etkiler (TYBESE) ile tek yönlü birim etkiler en çok olabilirlik testi (TYZEEÇÖ) sonuçları %10 istatistiki önem düzeyinde bile anlamlılığa sahip olmaması iki yönlü etkinin geçersiz olduğunu göstermektedir. Tek yönlü zaman sabit etkiler (TYZESE) ve tek yönlü zaman etkiler en çok olabilirlik (TYZEEÇÖ) testlerinin %1 istatistiki önem düzeyinde anlamlı çıkması modelin tek yönlü olduğunu ve zaman etkilerin varlığını göstermektedir. Tablo 4'teki sonuçlar ile klasik havuzlanmış panel veri yönteminin Eşitlik 1'deki model ile mevcut veri seti için geçerli olmadığı sonucu ortaya konmuştur. Panel veri tahmin yöntemlerinden havuzlanmış veri yönteminin geçerliliğini yitirmesinden sonra sabit etkiler ve tesadüfi etkiler yöntemlerinden hangisinin geçerli olduğuna karar verebilmek için Hausman testi gerçekleştirilecektir (Önder ve Gündüz, 2019:30).

Tablo 5: Hausman Testi

Hipotez	Test Adı	Test İst.	Olasılık Değ.
$H_0: \sigma_u^2 = 0$	Hausman Testi	33,00	0,0000
$H_1: \sigma_u^2 \neq 0$			

Tek yönlü zaman etkilerinin varlığını dikkate alarak gerçekleştirilen Hausman testinin sonuçları Tablo 5'te raporlanmaktadır. Hausman testinin olasılık değeri %1 istatistiki önem düzeyinde anlamlılığı işaret etmektedir. Bu sonuç söz konusu model için sabit etkiler yönteminin daha tutarlı sonuçlar vereceğini işaret etmektedir.

Tablo 6: Panel Veri Varsayımlarının Testi

Hipotez	Test Adı	Test İstatistiği	Olasılık Değeri
H ₀ : Otokorelasyon yok	Baltagi – Wu LBI Testi	0,907	Test İstatistiği < 2 ise otokorelasyon önemlidir.
H ₁ : Otokorelasyon Var	Bhargava, Franzi ve Narendranathan'ın DW Testi	0,810	
H ₀ : Sabit Varyans	Değiştirilmiş Wald Testi	60459,440	0.0001
H ₁ :Değişen Varyans			

Tablo 2'de veri setinin kesit bağımlılık problemi incelenmiştir. Panel veri setinin hatalı tahminçiler vermesini engellemek için otokorelasyon ve değişen varyans sorunlarının bulunup bulunmadığı da incelenmelidir. Tablo 6'da otokorelasyonun varlığını incelemek için Baltagi-Wu LBI testi ile Bhargava, Franzi ve Narendranathan'ın DW Testi sonuçları gösterilmektedir. Her iki testin sonucunun "2" den küçük olması modelde otokorelasyonun varlığını göstermektedir. Tablo 6'da Değiştirilmiş Wald Testi ile değişen varyans sorunu incelenmektedir. Elde edilen test istatistiğinin olasılık değeri %1 istatistiki önem düzeyinde anlamlılığı göstermektedir. Bu sonuç modelde birimlere göre değişen varyans sorunu olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 6 ve Tablo 2'den elde edilen sonuçlar genel olarak yorumlandığında modelde kesit bağımlılık, değişen varyans ve otokorelasyon sorununun olduğu görülmektedir. Bu üç sorunun varlığı altında klasik panel veri tahmin yönteminin kullanılması yanlış tahminçiler üretilmesine neden olacaktır. Bu nedenle Eşitlik 1'de yer alan modelin tahmin edilmesi için söz konusu üç soruna da dirençli tahminçiler üretebilen Driscoll – Kraay tahmin yöntemi tercih edilmiştir (Önder, 2021:6). Driscoll – Kraay tahmin yöntemi kullanılarak elde edilen sonuçlar Tablo 7'de gösterilmektedir.

Tablo 7: Analiz Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	Olasılık Değeri
<i>SRY</i>	-0,1828	0,1143	0,131
<i>SYSO</i>	0,0506	0,0256	0,067*
<i>LnBUY</i>	0,1125	0,7384	0,881
<i>C</i>	-0,4495	13,111	0,973
Kesit G.: 5 Göz. Say: 80 R²: 0,461 F-İst: 4,36 Olasılık: 0,021*			

Driscoll – Kraay tahmin yöntemi ve sabit etkiler ile tahmin edilen modelin genel olarak %5 istatistiki önem düzeyinde anlamlı olduğu ve açıklama düzeyinin %46 gibi orta bir seviyede olduğu ifade edilebilir. Modelde yer alan değişkenlerden *SRY* ve *LnBUY* değişkenleri istatistiki açıdan anlamlı bulunmamışlardır. Her iki değişkeninde olasılık değerleri %10 istatistiki önem düzeyinin üzerindedir. Eşitlik 1’de yer alan modelde istatistiki açıdan anlamlı çıkan tek değişken *SYSO* değişkenidir. Söz konusu değişkenin 0,067 olan olasılık değeri %10 istatistiki önem düzeyinde bir anlamlılığa işaret etmektedir. Söz konusu *SYSO* değişkeninin katsayısı 0,0506’dır. Dolayısı ile bu değişken ile modelin bağımlı değişkeni olan *LKDT* değişkeni arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır. *SYSO* değişkeninde meydana gelebilecek bir birimlik değişim, *LKDT* değişkeninde 0,0506 birimlik bir artışa neden olacaktır.

6. Sonuç

Likidite riski bankaların mevduat sahiplerinin mevduatlarını geri çekme ya da kredi talep edenlerin isteklerinin karşılanamama durumunda ortaya çıkmaktadır. Sektörün en önemli risk unsurlarından birisidir. 2000’li yıllarda yaşanan finansal krizlerden özel finans kurumları da etkilenmiştir. İhlas Finansın tasfiye sürecinde yaşanan panik havasının diğer finans kurumları üzerinde oluşturduğu baskı sonucunda yoğun bir fon çıkışı olmuştur. Bankaların talepleri karşılayabilmesi için yeterli miktarda likit varlıkları hazır bulundurması gerekmektedir. Talep edilen likidite çıkışına karşılık verilememesi Demirbank ve İhlas Finans örneklerinde olduğu gibi bankaları tasfiyeye kadar götürebilir. Çalışma katılım bankalarının likidite risk belirleyicilerinin tespitine yöneliktir.

Likidite riskiyle ilgili çalışmalar mevduat bankaları üzerine yoğunlaşmıştır. Farklı çalışma prensiplerine sahip katılım bankalarının likidite risk belirleyicilerinin tespitine yönelik çalışmalar oldukça sınırlı sayıdadır. Çalışma bu konudaki eksikliğin kapatılması yönünden önem arz etmektedir. Çalışmada likit varlıkların aktiflere oranının tersi likidite riski olarak belirlenmiştir. Çalışma 2016 ve 2019 yılları arasındaki üçer aylık verilerini kullanarak katılım bankalarının likidite riski üzerinde etkili olan faktörleri panel veri yöntemiyle test etmiştir. Sabit etkiler yöntemiyle modelin tahmin edildiği çalışmada bağımsız değişkenlerden banka kapitalizasyonu ve banka büyüklüğü değişkenleri istatistiki olarak anlamlı bulunmazken, sermaye yeterliliği standart oranı değişkeni ile bağımlı değişken arasında ise %10 istatistiki önem düzeyinde pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Sermaye yeterliliği standart oranında meydana gelecek 1 birimlik bir değişik likidite risk değişkeninde 0,0506 birimlik bir artışa neden olacaktır. Bu sonuç Işıl ve Özkan’ın (2015) çalışmalarından farklı sonuçlar ortaya koymuştur. Araştırmacılar çalışmalarında belirledikleri bankaya özgü ve makro ekonomik değişkenlerin likidite riski üzerinde etkisi olmadığını tespit etmişlerdir. Çalışma Iqbal’in (2012) çalışmasını destekler niteliktedir. Iqbal (2012) sermaye yeterlilik oranı ile likidite riski arasında pozitif bir ilişki tespit etmiştir. Diğer yandan %20 gibi yüksek bir sermaye yeterliliği standart oran ortalamasının katılım bankalarının karşılaşılabilecekleri risk karşısında gösterecekleri performansları üzerinde olumlu etkide bulunacağıdır. Bu çalışmada katılım bankalarının likidite riski üzerinde etkili olabilecek üç değişken üzerinde durulmuştur. Katılım bankalarının likidite riski üzerinde etkili olabilecek diğer bankaya özgü

değişkenler ile farklı ölçütler ile elde edilen sonuçların tutarlılığını içeren yeni çalışmalar yapılabileceği gibi mevduat bankaları ve katılım bankalarının likidite risk belirleyicilerin tespitine yönelik bankaya özgü ve/veya makro ekonomik değişkenlerin kullanılacağı yeni çalışmalarda yapılabilir.

Kaynaklar

- Abdel Megeid, N. S. (2017). Liquidity risk management: conventional versus Islamic banking system in Egypt. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, 8(1), s.100–128.
- Abdul-Rahman, A., Jusoh, A., Mohammed, N., Imna, S. ve Amin, M. (2018). Market Competition and Liquidity Risk: Lessons from Malaysia. *International Journal of Economics and Management*, 12(2), s.485–499.
- Abdulganiyy, A. (2018). *Determining liquidity risk, profitability and cost efficiency of Islamic banks in selected OIC countries*. Doktora Tezi. University Utara, Malezya.
- Ahmed, N., Ahmed, Z. ve Naqvi, I. H. (2011). Liquidity Risk and Islamic Banks: Evidence from Pakistan. *Interdisciplinary Journal of Research in Business*, 1(9), s.99–102.
- Aldeen, K. N., Siswahto, E., Herianingrum, S. ve Al Agawany, Z. M. W. (2020). Determinants of Bank Liquidity in Syria: A Comparative Study Between Islamic and Conventional Banks. *International Journal of Accounting, Finance and Business (IJAFB)*, 5(26), s.33–49.
- Aslan Külahi, E., Tiryaki, G. ve Yılmaz, A. (2013). Türkiye’de Basel I, II ve III Kurallarına Uyum Süreci. *Öneri Dergisi*, 10(40), s.185–200.
- Balthazar, L. (2006). *From Basel 1 to Basel 3*. London: Palgrave Macmillan UK.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. (2020), *Haftalık Bankacılık Sektörü Verileri*, <https://www.bddk.org.tr/BultenAylik>, (Erişim Tarihi: 10.05.2020).
- Banks, E. (2005). *Liquidity Risk*. London: Palgrave Macmillan UK.
- Çanakçı, M. ve Tunalı, H. (2018). İslami Bankacılık Sektöründe Likidite Riski Unsurlarını Belirleyen Esaslar. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 10(18), s.90–119.
- Çelik, S. ve Akarım, Y. D. (2012). Likidite Riski Yönetimi: Panel Veri Analizi ile İMKB Bankacılık Sektörü Üzerine Ampirik Bir Uygulama. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), s.1–17.
- Çinko, L. ve Ak, R. (2009). Küreselleşen Ekonomilerde Yaşanan Bankacılık Krizleri’nin Anatomisi. *Maliye ve Finans Yazıları*, 1(83), s.59–83.
- Demir, Y. ve Küçük Kaplan, İ. (2017). Türk Bankacılık Sisteminde Önleyici, Kısıtlayıcı ve Denetleyici Düzenlemelere Genel Bir Bakış. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), s.188–202.
- Dolgun, M. H. ve Ng, A. (2019). Liquidity Risk Management in Islamic Banks: Evidences from Malaysia. M. A. Zulkhibri M., Abdul Manap T. (Ed.), *Islamic Monetary Economics and Institutions* içinde (ss. 159–179). Cham: Springer.
- Effendi, K. A. ve Disman, D. (2017). No Title. *European Research Studies Journal*, XX(2A), s.308–318.
- Eymen, G. (2012). BASEL III Kriterleri. *Bankacılık ve Sigortacılık Araştırmaları Dergisi*, 1(3), s.16–28.
- Ghenimi, A., Chaibi, H. ve Omri, M. A. B. (2020). Liquidity risk determinants: Islamic vs conventional banks. *International Journal of Law and Management*, 63(1), s.65–95.
- Gülhan, O. (2018). *Bankacılıkta Likidite Riski ve Likidite Düzenlemeleri Türk Bankacılık Sektörü Üzerine*

Uygulamalar. Doktora Tezi. Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- İncekara, A. ve Çetinkaya, H. (2019). Liquidity Risk Management: A Comparative Analysis of Panel Data Between Islamic and Conventional Banking in Turkey. *Procedia Computer Science*, 158, s.955–963.
- Iqbal, A. (2012). Liquidity Risk Management: A Comparative Study between Conventional and Islamic Banks of Pakistan. *Global Journal of Management and Business Research*, 12(5), s.54–64.
- İşıl, G. ve Özkan, N. (2015). İslami Bankalarda Likidite Riski Yönetimi: Türkiye’de Katılım Bankacılığı Üzerine Ampirik Bir Uygulama. *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, 1(2), s.23–37.
- Kazancı, F. (2018). Türkiye’de Faizsiz Bankacılık Prensiplerine Uygun Teverruk Pazarı: Ürün İhtisas Borsası. *İslam Ekonomisi ve Finansı*, 4(1), s.17–47.
- Kazancı, F. (2019). Merkez Bankası Zorunlu Karşılık Uygulamasına Faizsiz Bir Yaklaşım. *Adam Akademi*, 9(2), s.395–422.
- Oktar, S. ve Yüksel, S. (2015). Bankacılık Krizlerinin Erken Uyarı Sinyalleri: Türkiye Üzerine Bir Uygulama. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimleri Dergisi*, 14(28), s.37–53.
- Onat, C. (2019). *Katılım Bankacılığında Likidite Riski ve Yönetimi*. Uzmanlık Tezi. T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Ankara.
- Önder, H. ve Gündüz, İ. (2019). Nükleer Enerji Tüketiminin Makroekonomik Belirleyicileri: Seçilmiş OECD Ülkeleri Üzerine Panel Veri Analizi. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 14(51), 18–37.
- Önder, H. (2021). The impact of corruption on food security from a macro perspective. *Future of Food: Journal on Food, Agriculture and Society*, 9(1).
- Recepoğlu, M. (2017). Turizm İle Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Dokap İlleri Üzerine Ekonometrik Bir Analiz. *Social Sciences Studies Journal*, 3(9), s.1173–1182.
- Ruozi, R. ve Ferrari, P. (2013). *Liquidity Risk Management in Banks*. SpringerBriefs in Finance. Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg.
- Sancar, M. A. (2019). Türkiye’de Teverruk ve Yeniden Yapılandırmada Teverruka Alternatif Bir Ürün Olarak Yeniden Yapılandırma Tekafül Fonu. / *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi*, 5(2), s.169–195.
- Sırım, V. (2013). Türkiye’de Faizsiz Bankacılık Sektörünün Son 10 Yılı ve Beklentiler. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 2(3), s.185–200.
- T.C. Merkez Bankası. (2021). *Piyasa İşlemleri*, <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Temel+Faaliyetler/Piyasalar>, (Erişim Tarihi: 10.01.2021).
- Ülgen, H. ve Mirze, S. K. (2013). *İşletmelerde Stratejik Yönetim*. İstanbul: Beta Yayın Dağıtım A.Ş.
- Yolal, M. ve Anavatan, A. (2017). Ülkelerarası Büyüme Farklılıklarını Açıklanmasında Kurumların Önemi: Panel Veri Analizi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 54(632), s.39–52.
- Yüksel Mermud, A. ve Ceran, M. (2011). Basel III Doğrultusunda Bankacılık Riskleri Ve Sermaye Yeterliliği; Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 2(4), s.29–38.
- Zengin, S. ve Yüksel, S. (2016). Likidite Riskini Etkileyen Faktörler: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir İnceleme. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29, s.77–95.